

YAKUP KADRİ
KARAOŞMANOĞLU'NUN ESERLERİNDE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLER
YAKUP KADRİ KARAOŞMANOĞLU'S WORKS CULTURAL CHANGES

İbrahim Halil ÖZTÜRK

Öğretmen, Şehit Candaş Kaplan
Anadolu Lisesi, Yeni Türk Edebiyatı,
Türk Dili ve Edebiyatı,
Malatya/Türkiye.

Teacher, Şehit Candaş Kaplan
Anatolian High School, New Turkish
Literature, Turkish Language and
Literature,
Malatya/Türkiye.

ozturkhalil283@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4502-6813

Ali GÜLER

Öğretmen, Şehit Candaş Kaplan
Anadolu Lisesi, Yeni Türk Edebiyatı,
Türk Dili ve Edebiyatı,
Malatya/Türkiye.

Teacher, Şehit Candaş Kaplan
Anatolian High School, New Turkish
Literature, Turkish Language and
Literature,
Malatya/Türkiye.

Aliguler44@gmail.com

ORCID ID: 0000-6413-1654

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1199322

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 04.11.2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 13.12.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Öztürk, İ. H., & Güler, A.
(2022). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserlerinde Kültürel Değişimler.
USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 4(10), 966-974.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserlerindeki kültürel değişimlere odaklanan bu yazıda önce kültür ve medeniyet kavramlarının tanımlarına ve ilişkilerine değinilmiş, devamında yazarın kültür anlayışının ana çizgilerini belirlemek için aileye, yetiştiği çevreye, ait olduğu edebi topluluğa, yaşadığı dönem ve beslenme kaynakları ile kütüphanesine bakılmıştır. Doğu, Batı ve Türk Edebiyatından yaptığı okumalara, Nev-Yunanilik gibi geçici sanat denemelerini ve anlayışlarını da ekleyen, Türklerin Kurtuluş Savaşı'na kadar süren türlü savaşlarına doğrudan veya dolaylı tanıklık eden Yakup Kadri'nin kültür kaynakları böyle bir atmosfer içinde şekillenmiştir. Okumalarını yazma denemeleri ile farklı bir boyuta taşıyan Yakup Kadri'nin Rahmet (hikâye), Erenlerin Bağından (deneme – mensur şiir), Bir Sürgün, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore ve Ankara romanları bağlamında kültür ve medeniyet anlayışı değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda, çocukluk yıllarından itibaren hayranı olduğu ve kültürü etkisinde yetiştiği Batı medeniyeti ve görece bu sözde medeniyete duyulan hayranlığın; Avrupa'da yaşaması, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi olaylarla yazarın nazarında en aşağı bir seviyeye indiği, realist bir kimlik kazandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kültür, Medeniyet, Erenlerin Bağından, Bir Sürgün, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Ankara

Abstract: In this article, which focuses on the cultural changes in the works of Yakup Kadri Karaosmanoğlu, firstly the definitions and relations of the concepts of culture and civilization were mentioned, and then, in order to determine the main lines of our author's understanding of culture, his family, the environment he grew up in, the literary community he belonged to, the period in which he lived, his nutritional resources and his library were examined. The cultural resources of Yakup Kadri, who added temporary artistic experiments and understandings such as Nev-Greekism to his readings from Eastern, Western and Turkish literature, and witnessed directly or indirectly the various wars of the Turks until the War of Independence, were shaped in such an atmosphere. The understanding of culture and civilization has been evaluated in the context of Yakup Kadri's novels Rahmet (story), Erenlerin Vineyard (essay - prose poetry), Bir Exile, Judgment Night, Sodom and Gomorrah and Ankara, which carries his reading to a different dimension with his writing essays. As a result of the evaluation, the admiration for the Western civilization, which he admired since his childhood and grew up under the influence of its culture, and this so-called civilization; It has been seen that the writer went down to the lowest level and gained a realistic identity with events such as living in Europe, the Balkan Wars, the First World War, and the War of Independence.

Key Words: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Culture, Civilization, Erenlerin Bağından, Bir Sürgün, Hüküm Gecesi, Sodom and Gomore, Ankara

1. Giriş

Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nın en önemli yazarları arasında yer alan Yakup Kadri, uzun sayılabilecek hayatı boyunca hep üretken olmuş; şiir, hikâye, deneme, oyun, anı ve roman türünde başarılı eserler vermiştir. Eserlerini kronolojik bir sıra ile incelersek Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri, toplumdaki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimleri rahatlıkla görebiliriz.

Yakup Kadri'nin Fransız Edebiyatı etkisi ile başladığı yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasal, sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi incelemelerine yönelir. Fecr-i Ati geleneğiyle yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal şartlar, tarihi süreçler ve bireysel portreleri

romanın dokusuna işlemiş olan Karaosmanoğlu'nun eserleri halen incelenmemiş ayrıntılarla dolu bir panoramadır. Yazarın eserlerinde Meşrutiyet, Milli Mücadele, Cumhuriyet Döneminin kültürel değişimleri adeta resmedilmiştir.

2. Kültür ve Medeniyete Dair

Kültür çok geniş bir kavramdır. Kelimenin kökeni Almanca'ya dayanmasına rağmen bu günkü manasıyla ilk olarak Fransa'da kullanılmıştır. Bu kelimeyi ilk olarak kullanan Voltaire, onu, "İnsan zekâsının meydana gelmesi, terakki etmesi, tekâmül ettirilmesi, yüceltilmesi" (Türkdoğan, 1976) manasında kullanmıştır. Mehmet Kaplan, "Kültür denilince sade dil ve edebiyat değil, musiki, resim, dans, mimari gibi sanatlar da söz konusudur. Kültür denilince sade bunlar değil; aile ve hukuk sistemleriyle, çalışma tarzı, üretim, tüketim, ulaşım şekilleri de kasdolunuyor" (Kaplan, 1982: 29) diyerek, kültür kavramının genişliğini vurguluyor. Bu nedendir ki Amerikalı iki antropolog (Alfred Kroeber vd.) 1950 yılında kültür konusunda derledikleri bir antolojide, kültür kavramının 164 farklı tanımını tespit etmişlerdir (Tural, 1988).

Kültür ve medeniyet kavramları üzerinde birçok tartışmalar yapılmıştır. Bazı bilim adamları kültür ve medeniyetin aynı kavramlar olduğunu ileri sürerken, bazı bilim adamları ise kültür ve medeniyetin farklı şeyler olduğunu savunmuşlardır. Ancak kültür ve medeniyetin farklı olduğunu savunanlar çoğunluktadır ve bu görüş akla daha yakındır. Bu görüşü savunanlar kültür ve medeniyet arasında şöyle bir fark olduğunu belirtirler: "Kültür, teşhis edilebilen, belli bir cemiyetin maddi ve manevi değerlerine denmekte, medeniyet ise menşei bir olan benzer kültürlerin teşkil ettikleri bütüne denmektedir" (Canan, 1984).

3. Yakup Kadri'nin Kültür ve Medeniyet Kaynakları

Yazarın kültüre bakışını anlamak için yazarın beslendiği kültür kaynaklarına bakmak gerekir. 27 Mart 1889 yılında Kahire'de doğan Yakup Kadri, Manisa eşrafından Karaosmanoğlu ailesindedir. Fevziye Mekteb-i İdadisinde başladığı eğitime Fransız okuluyla devam etmiştir. Yükseköğrenim için girdiği hukuk fakültesinden mezun olmadan ayrılmıştır. Daha sonra sanat hayatının önemli kırılma çizgilerinden biri yaşanır ve yazar Fecr-i Ati topluluğu ile tanışır, Servet-i Fünun'da küçük hikâyeler yazmaya başlar. Bu arada hastalanır, İsviçre'ye tedaviye gider. Ankara'nın çağrısı üzerine milli mücadeleye katılır. Tetkik-i Mezalim heyetinde görevli olarak Anadolu'yu gezmiş ve Yunan zulmüne bizzat şahit olmuştur. Büyükelçilik, milletvekilliği de yapan yazar 13 Ekim 1974 tarihinde vefat etmiştir.

Yakup Kadri'yi hayata hazırlayan ilk kaynaklar, babasının Manisa'daki evinin kütüphanesinde bıraktığı kitaplardır. Ayrıca annesi İkbâl Hanım'ın yazara okuduğu Ekmekçi Kadın ve Monte Kristo gibi romanlar da dünya görüşünün şekillenmesinde önemli rol oynar. Anamın Kitabı adlı eserinde bu durumu şöyle ifade eder: "Annem bütün bir kış uzun gecelerde, bize Ekmekçi Kadını okuduktan sonra ertesi kış Monte Kristo diye daha büyük bir romana başlamıştı. Bu Ekmekçi Kadın gibi beni yalnız kalbimin köklerinden kavrayan bir acıklı hikâyeye değildi. Onda bütün varlığım sanki

sonsuz bir hayal deryasına kapılıp gitti. Öyle ki gerçek hayatın kıyıları artık bana görünmez olmuştu. Görünse bile başımı çevirip bakmıyordum. Monte Kristo adasının yanında Manisa neymiş? Bizim evimiz neymiş? Her gün gidip geldiğim mektep neresiymiş? Oradaki dersler insana ne öğretebilirmiş? Oradaki döğülmelerin, döğüşmelerin, çekişmelerin ne ehemmiyeti varmış? Bütün bunlar, bana küçücük şeyler gibi görünüyordu. Artık imrendiğim kişiler birer birer gözümde düşmüştü. Ne Mevlevi şeyhine, ne erkân-ı harp zabıtine benzemek istiyordum. Monte Kristo'nun kahramanı benim için yegâne ideal örnekti ve onun gibi hali bir adada define bulmaktı" (Karaosmanoğlu, 1980: 190-191).

Yakup Kadri, İzmir İdadisi'ne devam ederken babasının kitaplarını okumaya başlar ve Monte Kristo adasından kendi milli karasularına dümen kırmaya başlar. Kendisinden birkaç yaş büyük olan bir gencin tavsiyesi ile Muallim Naci, Mehmet Celal ve Vecihi gibi sanatkârlara yönelir. Abdullah Rahmi, Yakup Kadri'nin Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Rauf gibi Edebiyat-ı Cedide sanatçılarına tanınmasına, Ekmekçi Kadın ve Monte Kristo'nun dünyasından ayrılarak, Edebiyat-ı Cedide külliyatını okumasına ve Fransız Edebiyatı ile tanışmasına vesile olur:

"Artık Yakup Kadri Zola, Maupassant, P. Bourget, Balzac gibi Fransız yazarları okumakta, Edebiyat-ı Cedide'den ise Aşk-ı Memnu ve Eylül'ü çok beğenmektedir" (Aktaş, 1987: 8).

Yakup Kadri'deki dönüşüm ve arayışın ilginç ve sıra dışı olduğu zamanlar da olmuştur. Yazar hastalığının tedavisi için gittiği İsviçre'den döndükten sonra, o sıralarda Fransa'dan dönmüş olan Yahya Kemal ile birlikte Yunan ve Latin kaynaklarına dayalı yeni bir sanat anlayışını savunmuştur. Daha sonraları bu anlayış "*Nev-Yunanilik*" olarak adlandırılmıştır. Bu anlayışı Yahya Kemal şu şekilde açıklamaktadır: "İkimiz de bir hülyaya kapıldık: İran'dan Yunan'a geçmek. Eski edebiyatın mihrakı İran'dı. Geç olmakla beraber Yunan klasiklerine dönecektik. Nazariye şuydu: Modern edebiyatımız gerçi Avrupa'ya dönmüştü. Fakat bu model, Fransızların şiiri, nesri idi. Bu kâfi olmazdı. Bütün Avrupa'yı anlamak için Yunanlılardan başlamak lazımdı. Biz coğrafyaca kısmen de medeniyetçe Yunanlıların varisiyiz. Bu verasete din mani olmuştur. Modellerimiz onların epigram, idil, trajedi vs. şiir şekilleri olacaktır" (Yücel, 1957: 262-263).

Bu anlayış zamanın aydınları arasında tepki ile karşılanmıştır. Örneğin Ömer Seyfettin, *Nev-Yunanilik* girişimini "Yunan yandaşlığı" (Yücel, 1957: 270-276) olarak niteleyen bir yazı yayınlamıştır. Aslında Yunan Medeniyetini seven ve takdir eden Rıza Tevfik bile bu akıma tepki gösterir. Rıza Tevfik; "Bu akımın ülkemizde benimsenemeyeceğine inanmaktadır" (Aktaş, 1987: 30). Bu akım fazla sürmemiş ve bu iki yazar *Nev-Yunanilik* görüşlerinden vazgeçmişlerdir.

4. Yakup Kadri'nin Eserlerinde Kültürel Değişimler

Yakup Kadri'deki doğu-batı, eski-yeni ve hayal-hakikat şeklinde karşımıza çıkan çatışmalar, Tanzimat ile Servet-i Fünûn dönemlerinin etkisiyle oluşmuştur. Tanzimat Edebiyatında toplumu eski ve yeni halinde ayıran düşünce ikiliği vardır. Servet-i Fünûn döneminde ise hayal ve hakikat gibi ferdi bölen bir duyuş ikiliği söz

konusudur. *Rahmet* adlı hikâyesi ile başlayan bireyselleşmeden uzaklaşma, *Erenlerin Bağından* adlı eserinde millet sevgisine doğru yönelir. Yakup Kadri'deki bu anlayış değişikliğinde, şüphesiz Balkan Savaşlarının büyük bir yeri vardır. Balkan Savaşlarının perişan manzaraları, Yakup Kadri gibi büyük hikâyeci Ömer Seyfettin'i de etkilemiştir. "Beyaz Lale, Nakarat, Bomba, Mehdi, Primo Türk Çocuğu, Bir İrtica Haberi..." gibi hikâyeleri Balkan Savaşları sırasındaki gözlemleri sonucu yazmıştır. Bu eserlerde sanatçıların, yaşadığı dönemin sosyal, ekonomik, siyasal ve toplumsal vb. olaylarından ne derece etkilendiklerini görebiliriz.

Bir Sürgün romanında yazar, Dr. Hikmet karakteriyle batıyı daha yakından tanır. Yazar, bu romanda, Osmanlı medeniyeti ile Avrupa medeniyetini karşılaştırmış ve orijinal tespitlerde bulunmuştur. Osmanlı toplumunda gördüğü ikram, yardımlaşma, arkadaşlık ve dostluk gibi değerlerin Avrupa'da pek de itibar görmediğini hayretle gözlemlemiştir:

"Bundan başka, küçücük para ve menfaat işlerinde öyle bir bayağılıkları, öyle bir pespayelikleri var ki insanı insan olmaktan tiksindirir. Bunlar arasında mesela bir arkadaşın bir arkadaşına bir kahve ikram etmesi, cigara vermesi veyahut yolda giderken bir nakil vasıtasının parasını ödemek istemesi hiç görülmemiş, işitilmemiş hadiselerdendi... Aşık olduğu Garp medeniyetine dair ilk defa olarak yaptığı bu müşahede, Doktor Hikmet'i, gerçi, ona karşı ne müspet ne menfi bir hükme sevk etmemektedir. Fakat, muhakkak ki, genç adam ruhunda bir şeyin bulandığını, bu imanın sarsılmaya başladığını duymaktan kendini alamıyordu" (Karaosmanoğlu, 1998: 172-173).

Yine *Bir Sürgün* romanında dikkat çeken bir husus da temizlik konusudur. Romanın hemen her yerinde sabun kokan, beyaz tülbentli, eli tespihli, ağzı dualı annesini özlemlerle anmaktadır. Temizlik konusunda Fransa'nın günümüzde de pek ilerleme kaydettiği söylenemez. "Evin kapıcısı Doktor Hikmet'in bu acaip itiyadından (ayda iki defa yıkanmasından) son derece bizar idi. Bir gün dedi ki: - Rica ederim mösyö, doğrusunu söyleyin, bir hastalığınız mı var ki böyle mütemadiyen suya giriyorsunuz. Kapıcının mütemadiyen dediği ayda nihayet iki defa vuku bulan bir hadiseydi" (Karaosmanoğlu, 1998: 159).

Doktor Hikmet'in kız arkadaşı Arlette, onu zengin biri zannederek onu baştan çıkarıp zengin olmayı planlamaktadır. Arlette amacına ulaşamayınca ilginç tespitlerde bulunur. "Arlette ise düşünüyordu: Ne ahmak şey bu adam... Türk de olacak. Türkler ki yüz kadın alırlarmış; gene kadına doymak bilmezlermiş. Bir Türk kadar kuvvetli derler. Bunun kuvveti neresinde? Acaba hasta mı?" (Karaosmanoğlu, 1998: 166).

Avrupa geneli ve Fransa özelinde Avrupalıların Türklere bakışı bugün itibarıyla da pek değişmemiştir. 2014 yılında bir eğitim gezisi için gittiğimiz Fransa'da, okul ziyaretinde gözlemlerim beni bu düşünceye sevk etti. Türkler hakkında bildikleri en meşhur sözler: "Anne Türkler geliyor, Türk gibi kuvvetli." cümleleri idi. Ev sahibi, okulun öğrencilerine, gelen misafir ülkeler ile ilgili o ülkeyi resimlerle anlatan bir ödev verilmişti. Sıra Türkiye'ye geldiğinde iki resim dikkat çekici idi: Dünyayı tek başına kaldıran kaslı, kıllı esmer bir Türk; diğeri fesli, sakallı bir erkek,

arkasında çarşafli dört kadın. Fransız lise öğrencilerinin Türkiye'ye ve Türklere bakışını özetleyen görseller bunlar idi.

Konumuza döndüğümüzde *Hüküm Gecesi* romanında da benzer tahliller ve milli uyanış emareleri görünür. "Bizi Balkanlaştırdılar, sözünü hatırlıyordu. Evet, Balkanlılar, bizi ordularıyla istilaya kalkışmadan önce adetleri, anlayışları, usul ve müesseseleriyle zapt ve işgal etmiş bulunuyorlardı" (Karaosmanoğlu, 1999: 217).

Birinci Dünya Savaşı, Yakup Kadri'deki bu bilinçlenmenin daha da artmasını sağlamıştır. Bu yıllarda "İkdam" gazetesinde yazdığı yazılarda toplumsal konular kadar Türklük konularına da yer verir. "Ziya Gökalp'ten gelen Türklük ve Türkçülük düşüncesi, kendi süzgecinden geçerek yansır yazılarına" (Uyguner, 1993: 40). İstanbul'un işgal yıllarını anlatan *Sodom ve Gomore* romanında işgali alkışlayan azınlığa, işgale duyarsız kalan yerli halka hatta işgal subaylarıyla flört yarışına giren Türk kızlarına isyan eder. Üstelik İngiliz subayları İstanbul'da Türk kızlarıyla olan ilişkilerini de kendi ailelerinden gizliyorlardı. Onlara göre bu büyük bir suçtu. "Bunlara göre –bir

Türkle şöyle dursun-bir İrlanda katoliğiyle, hatta bir İskoçya'lı ile münasebet kurmak mutlaka affedilmez bir günahtı... Annesinin gözünde Türkiye'nin bir Sodom ve Gomore'den, bir Babil'den, bir Ninova'dan farkı yoktu" (Karaosmanoğlu, 2000: 9).

Yazarın işgal yıllarında gördüğü bu ve benzeri olaylar onda milli bilincin daha da güçlenmesini sağlamıştır. *Sodom ve Gomore* romanındaki Necdet, milli uyanışı temsil eden romandaki tek olumlu tiptir. Adeta Yakup Kadri, Necdet ile özdeşleşmiştir. Aktif olarak Kurtuluş Savaşı'na katılan yazar, Ankara romanında, devrin duygusal şartları içinde şu değerlendirmelerde bulunur: "Avrupa medeniyeti. Bu, yüz bin yalandan biridir. Avrupalıların uydurduğu yüz bin yalandan biridir. Yuf bize ki kendimizi bildiğimiz günden beri bu yalana bir nas gibi inanmışız. Yalan, yalan, yalan... Avrupa bir yırtıcı kuşlar yuvasıdır ve onun karşısına ancak tepeden tırnağa silahlanılarak çıkılır" (Karaosmanoğlu, 2000a: 49).

Sonuç

Çocukluk yıllarından itibaren hayranı olduğu ve kültürü etkisinde yetiştiği Batı medeniyeti ve görece bu sözde medeniyete duyulan hayranlık; Avrupa'da yaşaması, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi olaylarla yazarın nazarında en aşağı bir seviyeye inmiştir. 1960 yılında çıkan bir mülakatında bu durumu şu şekilde açıklar: "Hayatımda aldığım en büyük ders bütün kültürümün, bütün inançlarımın kaynağını teşkil eden Garp Medeniyetinin, Milli Mücadele devrinde tersini görmek ve bu yüzden büyük bir hayal kırıklığına düşmek olmuştur. Bu hayal inkisarı, beni bu kültürün dışına çok acı çok acı gerçeklerin keşfine sevk etmiştir" (Baydar, 1960: 106).

Bugün batının bilim ve teknolojideki ileri düzeyi tüm aydınlarımızın ortak görüşüdür. İki yüz yıllık "muasır medeniyet" seviyesine çıkma hedefimiz doğru bir idealdir. Ancak Yakup Kadri'nin ilk yıllarında olduğu gibi batıyı toptan taklit etme yerine, -Japonlarda olduğu gibi -bilimsel ve teknolojik gelişmeler alınırken kendi

milli, manevi, değerlerimize bağlı kalınmalıdır. Yakup Kadri de sonunda bu gerçeğe ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (1987). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. Ankara: Kültür Bak. Yayınları.
- Baydar, M. (1960), *Edebiyatçılarımız Ne Diyor*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Canan, İ. (1984). *Medeniyet, Kültür ve Teknik*. İstanbul: Cihan Yayınları.
- Kaplan, M. (1982). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1980). *Anamın Kitabı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1998). *Bir Sürgün*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1999). *Hüküm Gecesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2000). *Sodom ve Gomore*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2000a). *Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tural, S. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1976). *Ziya Gökalp'te Sosyal Değişme*. Erzurum: A.Ü. Yayınları.
- Uyguner, M. (1993). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserlerindeki kültürel değişimlere odaklanan bu yazıda önce kültür ve medeniyet kavramlarının tanımlarına ve ilişkilerine değinilmiş, devamında yazarımızın kültür anlayışının ana çizgilerini belirlemek için aileye, yetiştiği çevreye, ait olduğu edebi topluluğa, yaşadığı dönem ve beslenme kaynakları ile kütüphanesine bakılmıştır. Doğu, Batı ve Türk edebiyatından yaptığı okumalara, Nev-Yunanilik gibi geçici sanat denemelerini ve anlayışlarını da ekleyen, Türklerin Kurtuluş Savaşı'na kadar süren türlü savaşlarına doğrudan veya dolaylı tanıklık eden Yakup Kadri'nin kültür kaynakları böyle bir atmosfer içinde şekillenmiştir. Okumalarını yazma denemeleri ile farklı bir boyuta taşıyan Yakup Kadri'nin Rahmet (hikâye), Erenlerin Bağından (deneme – mensur şiir), Bir Sürgün, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore ve Ankara romanları bağlamında kültür ve medeniyet anlayışı değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda, çocukluk yıllarından itibaren hayranı olduğu ve kültürü etkisinde yetiştiği Batı medeniyeti ve görece bu sözde medeniyete duyulan hayranlığın; Avrupa'da yaşaması, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi olaylarla yazarın nazarında en aşığı bir seviyeye indiği, realist bir kimlik kazandığı görülmüştür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserlerinde Kültürel Değişimler ana başlığında oluşan makale; Giriş, Kültür ve Medeniyete Dair, Yakup Kadri'nin Kültür ve Medeniyet Kaynakları, Yakup Kadri'nin Eserlerinde Kültürel Değişimler ve Sonuç alt başlıklarından oluşmaktadır. Cumhuriyet Dönemi edebiyatının en önemli yazarları arasında yer alan Yakup Kadri, uzun sayılabilecek hayatı boyunca hep üretken olmuş; şiir, hikâye, deneme, oyun, anı ve roman türünde başarılı eserler vermiştir. Eserlerini kronolojik bir sıra ile incelersek Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri, toplumdaki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimleri rahatlıkla görebiliriz. Yakup Kadri'nin Fransız Edebiyatı etkisi ile başladığı yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasal, sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi incelemelerine yönelir. Fecr-i Ati geleneğiyle yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal şartlar, tarihi süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemiş olan Karaosmanoğlu'nun eserleri halen incelenmemiş ayrıntılarla dolu bir panoramadır. Yazarın eserlerinde Meşrutiyet, Milli Mücadele, Cumhuriyet Döneminin kültürel değişimleri adeta resmedilmiştir. Kültür çok geniş bir kavramdır. Kelimenin kökeni Almancaya dayanmasına rağmen bu günkü manasıyla ilk olarak Fransa'da kullanılmıştır. Kültür ve medeniyet kavramları üzerinde birçok tartışmalar yapılmıştır. Bazı bilim adamları kültür ve medeniyetin aynı kavramlar olduğunu ileri sürerken, bazı bilim adamları ise kültür ve medeniyetin farklı şeyler olduğunu savunmuşlardır. Ancak kültür ve medeniyetin farklı

olduğunu savunanlar çoğunluktadır ve bu görüş akla daha yakındır. Yakup Kadri'yi hayata hazırlayan babasının Manisa'daki evinin kütüphanesinde bıraktığı kitaplardır. Ayrıca annesi İkbâl Hanım'ın yazara okuduğu Ekmekçi Kadın ve Monte Kristo gibi romanlar da dünya görüşünün şekillenmesinde önemli rol oynar. Yakup Kadri, İzmir İdadisi'ne devam ederken babasının kitaplarını okur ve Monte Kristo adasından kendi sularına dümen kırmaya başlar. Kendisinden birkaç yaş büyük olan bir gencin tavsiyesi ile Muallim Naci, Mehmet Celal ve Vecihi gibi sanatçılara yönelir. Abdullah Rahmi, Yakup Kadri'nin Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Rauf gibi Edebiyat-ı Cedide sanatçıları tanımasına, Ekmekçi Kadın ve Monte Kristo'nun dünyasından ayrılarak, Edebiyat-ı Cedide külliyyatını okumasına ve Fransız edebiyatı ile tanışmasına vesile olur. Yakup Kadri'deki doğu-batı, eski-yeni ve hayal-hakikat şeklinde karşımıza çıkan çatışmalar, Tanzimat ile Servet-i Fünûn dönemlerinin etkisiyle oluşmuştur. Tanzimat Edebiyatında toplumu eski ve yeni halinde ayıran düşünce ikiliği vardır. Servet-i Fünûn döneminde ise hayal ve hakikat gibi ferdi bölen bir bir duyuş ikiliği söz konusudur. Rahmet adlı hikâyesi ile başlayan bireyselleşmeden uzaklaşma, Erenlerin Bağından adlı eserinde millet sevgisine doğru yönelir. Yakup Kadri'deki bu anlayış değişikliğinde, şüphesiz Balkan savaşlarının büyük bir yeri vardır. Bir Sürgün romanında yazar, Dr. Hikmet karakteriyle batıyı daha yakından tanır. Bu romanda, Osmanlı medeniyeti ile Avrupa medeniyetini karşılaştırmış ve orijinal tespitlerde bulunmuştur. Osmanlı toplumunda gördüğü ikram, yardımlaşma, arkadaşlık ve dostluk gibi değerlerin Avrupa'da pek de itibar görmediğini hayretle gözlemlemiştir. Yine Bir Sürgün romanında dikkat çeken bir husus da temizlik konusudur. Romanın hemen her yerinde sabun kokan, beyaz tülbentli, eli tespihli, ağız dualı annesini özlemle anmaktadır. Temizlik konusunda Fransa'nın günümüzde de pek ilerleme kaydettiği söylenemez. Hüküm Gecesi romanında da benzer tahliller ve milli uyanış emareleri görünür. Birinci Dünya Savaşı, Yakup Kadri'deki bu bilinçlenmenin daha da artmasını sağlamıştır. Yazarın işgal yıllarında gördüğü bu ve benzeri olaylar onda milli bilincin daha da pekişmesine imkân ve ortam hazırlamıştır. Sodom ve Gomore romanındaki Necdet, milli uyanışı temsil eden romandaki tek olumlu tiptir. Adeta Yakup Kadri, Necdet ile özdeşleşmiştir. Çocukluk yıllarından itibaren hayranı olduğu ve kültürü etkisinde yetiştiği Batı medeniyeti ve görece bu sözde medeniyete duyulan hayranlık; Avrupa'da yaşaması, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi olaylarla yazarın nazarında en aşağı bir seviyeye inmiştir. Bugün batının bilim ve teknolojideki ileri düzeyi tüm aydınlarımızın ortak görüşüdür. İki yüz yıllık "muasır medeniyet" seviyesine çıkma hedefimiz doğru bir idealdir. Ancak Yakup Kadri'nin ilk yıllarında olduğu gibi batıyı toptan taklit etme yerine, -Japonlarda olduğu gibi bilimsel ve teknolojik gelişmeler alınırken kendi milli, manevi, değerlerimize bağlı kalınmalıdır. Yakup Kadri de sonunda bu gerçeğe ulaşmıştır.

EXTENDED SUMMARY: In this article, which focuses on the cultural changes in Yakup Kadri Karaosmanoğlu's works, firstly the definitions and relations of the concepts of culture and civilization were mentioned, and then the family, the environment where the author was raised, the literary community he belonged to, the period in which he lived, the nutritional resources and his library were examined in order to determine the main lines of our author's understanding of culture. The cultural resources of Yakup Kadri, who added temporary artistic experiments and understandings such as Nev-Greekism to his readings from Eastern, Western and Turkish literature, and witnessed directly or indirectly the various wars of the Turks until the War of Independence, were shaped in such an atmosphere. The understanding of culture and civilization has been evaluated in the context of Yakup Kadri's novels Rahmet (story), Erenlerin Vineyard (essay - prose poetry), Bir Exile, Judgment Night, Sodom and Gomorrah and Ankara, which carries his reading to a different dimension with his writing essays. As a result of the evaluation, the admiration for the Western civilization, which he admired since his childhood and grew up under the influence of its culture, and this so-called civilization; It has been seen that the writer went down to the lowest level and gained a realistic identity with events such as living in Europe, the Balkan Wars, the First World War, and the War of Independence. The article consisting of the main title of Cultural Changes in the Works of Yakup Kadri Karaosmanoğlu; It consists of Introduction, On Culture and Civilization, Yakup Kadri's Sources of Culture and Civilization, Cultural Changes in Yakup Kadri's Works and Conclusion. Yakup Kadri, who is

among the most important writers of the literature of the Republican Period, has always been productive throughout his long life; He has produced successful works in the genres of poetry, stories, essays, plays, memoirs and novels. If we examine his works in a chronological order, we can easily see all the phases of Turkish and the social, political, economic and cultural changes in society. Yakup Kadri's writing, which started with the influence of French Literature, gained a unique voice after the 1920s and turned to political, sociological issues, history, period conflicts and individual psychology studies. The works of Karaosmanoğlu, who grew up in the tradition of Fecr-i Ati, but whose social conditions, historical processes and individual portraits have been woven into the fabric of the novel for the next fifty years, is a panorama full of details that have not been studied yet. In the works of the author, the cultural changes of the Constitutional Monarchy, the National Struggle, and the Republican Period are almost depicted. Culture is a very broad concept. Although the origin of the word is based on German, it was first used in France in its current meaning. There have been many discussions on the concepts of culture and civilization. While some scientists have argued that culture and civilization are the same concepts, some scholars have argued that culture and civilization are different things. However, those who argue that culture and civilization are different are in the majority and this view is closer to reason. It is the books that his father left in the library of his house in Manisa, which prepares Yakup Kadri for life. In addition, novels such as Ekmekçi Kadın and Monte Kristo read by his mother, Mrs. İkbâl, play an important role in shaping his worldview. While attending İzmir High School, Yakup Kadri reads his father's books and starts to steer his own waters from the island of Monte Cristo. With the advice of a young man who is a few years older than him, he turns to artists such as Muallim Naci, Mehmet Celal and Vecihi. Abdullah Rahmi was instrumental in Yakup Kadri getting to know Literature-ı Cedide artists such as Tefvik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Rauf, leaving the world of Ekmekçi Kadın and Monte Kristo, reading the corpus of Edebiyat-ı Cedide and meeting French literature. The conflicts that appear in the form of east-west, old-new and fantasy-truth in Yakup Kadri were formed by the influence of the Tanzimat and Servet-i Fünûn periods. In Tanzimat Literature, there is a duality of thought that separates society into old and new. In the period of Servet-i Fünûn, however, there is a duality of perception that divides the individual like imagination and reality. Getting away from individualization, which started with his story Rahmet, turns towards the love of the nation in his work called Erenler Vineyard. There is no doubt that the Balkan wars have a great place in this change of understanding in Yakup Kadri. In the novel An Exile, the author, Dr. Knows the west more closely with the character of wisdom. In this novel, he compared the Ottoman civilization with the European civilization and made original determinations. He observed with amazement that the values such as hospitality, cooperation, friendship and friendship he saw in Ottoman society were not respected in Europe. Another point that draws attention in the novel Bir Exile is the subject of cleanliness. Almost everywhere in the novel, he remembers his mother with longing, who smells of soap, wears a white cheesecloth, has a rosary in her hand and a prayerful mouth. It cannot be said that France has made much progress in cleaning today. Similar analyzes and signs of national awakening can be seen in the novel Reign Night. The First World War, this in Yakup Kadri further increased awareness. These and similar events that the author saw during the years of occupation prepared the opportunity and environment for the further consolidation of national consciousness in him. Necdet in the novel Sodom and Gomorrah is the only positive type in the novel that represents the national awakening. It is almost as if Yakup Kadri is identified with Necdet. Western civilization, which he admired since his childhood and grew up under the influence of its culture, and the admiration for this so-called civilization; Living in Europe, the Balkan Wars, the First World War, and the War of Independence brought him down to the lowest level in the writer's eyes. Today, the advanced level of science and technology in the West is the common view of all our intellectuals. Our goal of reaching the level of "contemporary civilization" of two centuries is a true ideal. However, instead of imitating the West altogether, as in the early years of Yakup Kadri, we should adhere to our own national, moral and values while taking scientific and technological developments, as in the Japanese. Yakup Kadri has finally reached this truth.